በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
የጤና ጥበቃ ሚኒስቴር

በከተማ ጤና ኤክስቴንሽን ፕሮግራም የመፀዳጃ ቤት አሰራር አያያዝና አጠቃቀም ፓኬጅ

ነሐሴ 2001 □.ም.
አዲስ አበባ

ማ□ጫ□

□□

1. መፅቢ□ 1

2. □ላማ..2

2.1. አጠቃላይ ዓላማ 2
2.2. ዝርዝር ዓላማዎች 2
3. የማስፈጸሚያ ስልቶች..3

4. የመጸዳጃ ቤት አያያዝና ንጽህና አጠባበቅን በሚመለከት

የሚከናወኑ ተግባራት 3

4.1. ስለ መጸዳጃ ቤት ንጽህና አጠባበቅ ለተለ□□ አካላት ማስተ□□ቅ 3
4.2. የመነሻ ጥናት /Base line Survey/ ማካሄ□ 4
4.3. ህብረተሰቡን ያሳተፈ የሥራ ዕቅድ ማውጣት 5
4.4. ስልጠና መስጠት፣..5
4.5. ለፓኬጁ ደጋፊ ሊሆኑ የሚችሉ ማህበራት መንግሥታዊና መንግሥታዊ ካልሆኑ ድርጅቶች ፉር ቅንጅት መ□□ር 6
4.6. በአካባቢው የሚገኙ የጤና ተቋማት ውስጥ □ሚሠሩ የጤና ባለሙያዎችን በማሳተፍ፣ 6
4.7. ህብረተሰቡን በማስተማር፣ በማስተባበርና፣ በመቀስቀስ ተሳትፎውን በማሳ□ፅ □ባህሪ ለ□ዓ እንዲያመጡ ማ□ረፅ 6
4.8. የመጸዳጃ ቤት ዓይነቶች፣አደረጃጀት፣አጠባበቅና አጠቃቀምን በተመለከተ፣ 11
4.9. ሠርቶ ማሳያ ዘዴ መጠቀም፣ 23
4.10. ልም□ ል□□ዓ 23
4.11. ማነቃቂያ ዘዴዎች መ□ቀም፣ 24
4.12. አካባቢያዊና ሕጋዊ ደንቦችን መጠቀም፣ 24
4.13. ክቅ□ መተፅበር፣ 24

5. የሚጠበቁ ውጤቶች፣ 24

6. አጭር የመልዕክት ማስተላለፊያ ዘዴዎች፣ 25

6.1. መልዕክት ማስተላለፊያ ሥፍራዎች፣ 25
6.2. የመልዕክት ማስተላለፊያ መንገዶች 25
6.3. የሚተላለፉ መልዕክቶች..26

7. በመፀዳጃ ቤት ፓኬጅ ላይ ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮችና የመፍትሔ ሃሳቦች 27

7.1. ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮች 27
7.2. መፍትሔዎች 27

8. ክትትልና ግምገማ...28

8.1. ክትትል...28
8.2. ዕም□ማ 29
8.3. የክትትልና ግምገማ ጥቅም 30
8.4. □ተ□ኘ ተሞ□ሮ (lessons Learned).................30

1. መፅቢ□

በሀ□ራችን ለተላላፊ በሽታዎች መስፋፋት ዓይነተኛ ምክንያት በመሆን ብዙ ጉዳት ከሚያደርሱት በሽታዎች መካከል ዋናዎቹ በአይነ ምድር አማካኝነት የሚተላለፉ እንደሆነ ከጤና ተቋሞች የሚገኙ መረጃዎች □መለ□□ሉ:: አብዛኛው ቤተሰብ በመፀዳጃ ቤት ከመጠቀም ይልቅ ዓይነምድርን በተገኘ□ ቦታ የትም መፀዳዳት የተለመደ ክስተት ነው:: በሀገራችን ከሚ□ኙት የከተማ ነዋሪዎች መሀከል በመፀዳጃ ቤት የሚጠቀመው ህብረተሰብ ከግማሽ በመቶ እንደማይበልጥ መረጃዎች ይጠቁማሉ::

ተላላ□ በሽታዎች ከህመምተኛ ሰው አይነ-ም□ር በተለ□□ መንገድ ወደ ጤነኛ ሰው በመተላለፍ ጤነኛውን ሰው ለበሽታ ተጠቂ እንዲሆን ያደርጉታል:: በሌላ በኩል በክረምት ወራት ከየአቅጣጫው ከልዩ ልዩ አካባቢ □ሚ□ር□□ □□ር□ □ሀ በ□ሜ□□፣ በ□ሽለቆውና በ□ጫካው የሚጣለውን ማንኛውንም በሽታ አምጭ ተህዋሲያን የተበከለ የሰው አይነ ምድርና የከብቶች አዛባ ከነበረበት ሥፍራ በማጓጓዝ ለመጠጥ ውሀ ከምንጠቀምባቸው የውሀ ጉድጓዶች፣ ምንጮች፣ ኩሬዎችና ወንዞችን ስለሚበክላቸው ውሃውን በሚ□ቀመ□ ሕብረተሰብ ላይ የጤና መታወክን ያስከትላል::

ከዚህም በተጨማሪ እንደ ኮሶና የመሣሰሉት በሽታዎች ሊተላለፉ የሚችሉት ከሰው ወደ እንሰሳ ከእንሰሳ ወደ ሰው ነው:: ይኸውም ኮሶ የያዘው ሰው ከመፀዳጃ ቤት ውጭ ሲፀዳዳና በተፀዳዳበት ሜዳ ላይ የበቀለውን ሣር የሚግጠው ከብት እንቁላሉን ከሣሩ ጋር አብሮ ስለሚመገበው ከብቱ ታርዶ ሥጋው ሣይበስል በሚበላበት ጊዜ የተመገበው ሰው በበሽ□ □ □□ቃል::

ስለዚህ ከላይ ለተጠቀሱት ችግሮች እና በአጠቃላይ በአይነ-ምድር አማካኝነት ለሚተላለፉ በሽታዎች ፍቱንና ዘለቄታዊ መፍትሄ ሊሆን የሚችለው አይነ-ምድርን የትም በ□

ከመፀዳዳት ይልቅ እያንዳንዱ ቤተሰብ በግልና በጋራ መፀዳጃ ቤት ሠርቶ መጠቀም ሲችል ነው፡፡ ማንኛ□ም ሕብረተሰብ ይህንን እውነታ ከተቀበለና እያንዳንዱ ቤተሰብ የመፀዳጃ ቤት ሰርቶ በአግባቡ ከተጠቀመ የዓይነምድር □ለ□ በሽታዎችን ሰንሰለት ለመበጠስ ይቻላል፡፡ ስለዚህ ከዚህ በላይ የተጠቀሱትን የጤና ችግሮች ለመከላከልና ለመቆ□ጠር ይቻል ዘንድ ይህ የመፀዳጃ ቤት አስፈላጊነት፣ አሠራርና አያያዝ ፓኬጅ ተዘጋጅቶ ቀርቧል፡፡

2. □ላማ

2.1. አጠቃላ□ □ላማ

ሕብረተሰቡ መፀዳጃ ቤት ሰርቶ በአግባቡ እንዲጠቀም በማድረግ በአይነምድር አማካኝነት ሊተላለፉ የሚችሉ ተላላ□ በሽታዎችን በመቀነስ ጤናማና አምራች ዜጋ ለመ□□ር፡፡

2.2. ዝርዝር ዓላማዎች

- የመፀዳጃ ቤት አሰራር፣ አያያዝና አጠቃቀምን አስመልክቶ የህብረተሰቡን ግንዛቤ ማሳ□ፅ፣
- እያንዳንዱ ቤተሰብ፣ት/ቤትና ወጣት ማዕከላት መ□□ጽ ቤት ሰርቶ በንጽህና እንዲይዝና እንዲጠቀም ማ□ረፅ፣
- ህብረተሰቡ ከመፀዳጃ ቤት መልስ የ□ፀ መ□□ብ ልምድን እንዲያዳብር ማ□ረፅ፣
- በህብረተሰቡ ተቀባይነት ያለው፣ አቅምን ያገናዘበ፣ □ለቄታ ያለውና ተስማሚ የሆነ መፀዳጃ ቤት ሠርቶ እንዲጠቀም ማ□ረፅ፣
- በአይነምድር አማካኝነት አፈር፣ □ሃ፣ ምፅብ፣ እንሰሳትና □□ዋት እንዳይበከሉ ማ□ረፅ፡፡

3. የማስፈጸሚያ ስልቶች፣

- ህብረተሰቡን ስለ ፓኬጁ ማስተ□□ቅ፣
- □መነሻ ጥናት /Base line Survey / በማካሄ□፣
- ህብረተሰቡን ያሳተፈ የስራ ዕቅድ በማውጣት፣
- ስልጠና ማካሄ□፣
- ለፓኬጁ ስራ ደጋፊ ሊሆኑ ከሚችሉ የህብረተሰብ ክፍሎች፣ መንግስታዊና መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች ጋር ቅንጅት መ□□ር፣
- በአካባቢው የሚገኙ የጤና ተቋማት □ስዓ □ሚሰሩ የጤና ባለሙያዎችን ማሳተ□፣
- ህብረተሰቡን በመቀስቀስ፣ በማስተማር፣ በማስተባበርና በቀጥ□ ተሳ□□ በማ□ረፅ □ባህሪ ለ□ዓ እንዲያመጣ ማስቻል፣
- የአካባቢውን ግብአት መ□ቀም፣
- ሰርቶ ማሳያ ዘዴ መ□ቀም፣
- □ልም□ ል□□ዓ ማ□ረፅ፣
- የማነቃቂያ ዘዴዎችን መ□ቀም፣
- አካባቢያዊና ህጋዊ ደንቦችን ለህብረተሰቡ በማሣወቅና እንዲተገበር ማ□ረፅ።

4. የመጸዳጃ ቤት አያያዝና ንጽህና አጠባበቅን በሚመለከት የሚከናወኑ ተግባራት

4.1. ስለ መጸዳጃ ቤት ንጽህና አጠባበቅ ለሚከተሉት አካላት ማስተዋወቅ

- ❖ ለመስተዳድር አካላት፣
- ❖ መፀዳጃ ቤት ሠርቶ በአግባቡ ለማ□□ቀም ቤተሰብ፣
- ❖ በአካባቢው ለሚገኙ በጎ ፈቃደኞችና የጤና ማህበራት፣
- ❖ ለታዋቂና ተሰሚነት ላላቸው የአካባቢ ነዋሪዎች፣
- ❖ ለማህበራት፣

- ❖ ለት/ቤት ማህበረሰብ፣
- ❖ በአካባቢው ለሚገኙ መንግሥታዊና መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ ወዘተ.

4.2. □መነሻ ጥናት /Base line Survey/ ማካሄ□፣

□መነሻ ጥናቱ ህብረተሰቡ ስለ መጸዳጃ ቤት አሰራር አያያዝና አጠቃቀም ያለውን ግንዛቤ ለማወቅና ከግንዛቤው ተነስቶ ተጨባጭ የመፍትሔ እርምጃዎችን ለመውሰድ ያግዛል በዚህም መሰረት ህብረተሰቡ ያለውን እውቀት፣ ባህልና ልምድ ለመዳሰስና ለምን መፀዳጃ ቤት ሰርቶ እንደማይጠቀም እንዲሁም እንቅፋት የሆኑትን ምክንያቶች ለይቶ ለማወቅና ለወደፊት ምን መደረግና መታቀድ እንዳለበት አቅጣጫ ይጠቁማል፡፡ በመሆኑም፡-

- ❖ መፀዳጃ ቤት ያላቸው፣
- ❖ በመፀዳጃ ቤት የማይጠቀም ቤተሰብ፣
- ❖ የመፀዳጃ ቤት ተጠቃሚ ቤተሰብ፣
- ❖ መፀዳጃ ቤት ለመስራት ቦታ ያለው፣
- ❖ መፀዳጃ ቤት ለመስራት ቦታ የሌለው፣
- ❖ ለመፀዳጃ ቤት መሥሪያ የሚ□ገለግሉ ቁሳቁስ ለይቶ ማወቅ፣
- ❖ መፀዳጃ ቤት ለመሥራት ያልቻሉበትን ምክንያት ለይቶ ማወቅ፣
- ❖ መፀዳጀ ቤት ያላቸው ት/ቤቶች፣
- ❖ መፀዳጃ ቤት ያላቸው የወጣት ማዕከላት፣
- ❖ የተሟላ የመፀዳጃ ቤቶች አሠራር /ወለሉ፣ ፅ□ፅ□□፣ በሩና የጣራ ክዳኑ የመቀመጫ ቀዳዳው ስፋትና ክዳን/ ያላቸው ቤተሰብና ተቋማት ብዛት፣
- ❖ ንጹህ የሆነ መፀዳጃ /የወለሉና ዙሪያው ዓይነ-ምድርና ሽንት የሌላቸው/ ቤተሰቦችና፣ተቋማት ብዛት፣

- ❖ ከሕፃናት ዓይነም□ር ነፃ የሆነ ዕቢ ያላቸው ቤተሰብ ብዛት፣
- ❖ □ተለም□ መ□□ጽ ቤት ከማዕድ ቤትና ከውሃ መገኛ ዎች በተገቢው ርቀት ላይ የሆነ ያላቸው ቤተሰብ ብዛት፣
- ❖ መፀዳጃ ቤቱ አለመሙላት /ከ50 ሳ.ሜ ያላነሰ ጥልቀት መኖር /
- ❖ በመፀዳጃ ቤቱ አጠገብ የእጅ መታጠቢያ ውሃና ሳሙና ያላቸው ቤተሰቦችናተቋማት ብዛት፣
- ❖ ነባር መፀዳጃ ቤቶችን ዓይነትና አሠራር አሻሽሎ የሚጠቀሙ ቤተሰቦችና ተቋማት ብዛት፣
- ❖ ስለ መፀዳጃ ቤት አስፈላጊነት፣ አሠራርና አያ□□ ትምህርት የተሠጠው ሰው ብዛት /ወንድ፣ ሴት፣/
- ❖ መፀዳጃ ቤት አስመልክቶ በሥራ ላይ የዋሉ የትምህርት መርጃ መሣሪያዎች ዓይነትና ብዛት::

4.3. ህብረተሰቡን ያሳተፈ የሥራ ዕቅድ ማውጣት፣

- ❖ ቅድመ ጥናቱን መሠረት ያደረገና የህብረተሰቡን ሙሉ ተሳትፎ ያካተተ የሥራ እቅድ ማውጣት
- ❖ እንደአስፈላጊነቱ የሳምንት፣ የወር፣ የዓመት የሥራ እቅድ ማውጣት፣

4.4. ስልጠና መስጠት፣

- ❖ ለፖኬጁ ሥራ አጋዥ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎች እንዲሰለጥኑ ወይም የበጐ ፈቃድ ጤና መልዕክተኞች፣ ታዋቂና ተሰሚነት ላላቸው የአካባቢ ነዋሪዎች፣ስልጠና መስጠት::
- ❖ የሞዴል ቤተሰብ ስልጠና ማካሄድ::
- ❖ ለመምህራንና ተማሪዎች ሥልጠና መስጠት፣

4.5. ለፓኬጁ ደጋፊ ሊሆኑ የሚችሉ ማህበራት፣ መንግሥታዊና መንግሥታዊ ካልሆኑ ድርጅቶች ጋር ቅንጅት መ□□ር፣

- ❖ መስተዳድር - አስተዳደራዊ ድጋፍ እንዲሰጥ፣
- ❖ ትምህርት - መምህራንና ተማሪዎች ስለ መፀዳጀ ቤት አጠቃቀም ትምህርት ቤተሰቦቻቸውንና ህብረተሰቡን እንዲያስተምሩ፣
- ❖ ማህበራት-የሴቶች፣ የወጣቶች ወዘተ ጋር ቅንጅት በመ□□ር፣
- ❖ የሀይማኖት ድርጅቶች፣ መንግስታዊና መንግስታዊ ካልሆኑ ድርጅቶች ወዘተ...□□□ እንዲያደርጉ::

4.6. በአካባቢው በሚ□ኙ የጤና ተቋማት ውስጥ □ሚሠሩ የጤና ባለሙያዎችን ማሳተ□፣

- ❖ □ኬጅ በሚካሄድበት አካባቢ ያሉ የጤና ባለሙያዎች ቀጥተኛ የሆነ ቴክኒካዊ ድጋፍ እንዲሰጡ ማድረግ::

4.7. ህብረተሰቡን በማስተማር፣ በማስተባበር፣ በመቀስቀስ ተሳትፎውን በማሳደግ የባህሪ ለ□ዓ እንዲያመጣ ማድረግ፣

- ❖ በቤተሰብ ደረጃ፣በት/ቤትና በወጣት ማዕከላት ስለመፀዳጃ ቤት አስፈላጊነትና አሠራር ሰፊና ቀጣይነት ያለው ትምህርት መስጠት፣
- ❖ በስብሰባ፣ በዕድር በሃይማኖት ቦታዎች፣ በህዝባዊ በዓላት ወዘተ ስለ መፀዳጀ ቤት አስፈላጊነትና አስራር ትምህርት መስጠት::

የሚሰጡ ትምህርቶች

በዓይነምድር አማካኝነት የሚተላለፉ የበሽታ አምጭ ተህዋሲያን /ቫይረስ፣ ባክቴሪያ፣ ኘሮቶዞዋ እና ጥገኛ ትላትሎች/ የመሣሠሉት ሲሆኑ እነዚህ የበሽታ አምጭ ተህዋሲያን አብዛኛውን የሕብረተሰብ ክፍል የሚያጠቁ ሲሆን በተለ□ም በ□ቅተኛ የኑሮ □ረጃ ላ□ □ሚ□ኙ የህብረተሰብ ክፍሎችን በከፍተኛ □ረጃ ለጤና፣ ለኢኮኖሚና ለሌሎች ማህበራዊ ኑሮ ቀውሶች ይዳርጋሉ::

ህብረተሰባችን ከታች □ተ□ረ□ሩትን በዓይነምድር አማካኝነት □ሚተላለ□ በሽታዎችን ለመከላከል እንዲችል የባህሪ ለውጥ እንዲያመጣ ማድረግ አስፈላጊ እንደመሆኑ መጠን ለባህሪ ለውጡ መምጣት በአግባቡ የሚሰጥ የአካባቢ ጤና አጠባበቅ ትምህርት ወሳኝነት አለው::

ስለሆነም ከዚህ በታች በሠንጠረዥ የተመለከተውን መሠረት በማድረግ የመፀዳጃ ቤት አሠራር ጠቀሜታና አጠቃቀምን በተመለከተ የቀረቡትን ፍሬ ሀሳቦች ማስጨበጥ አስፈላጊ ነው::

ሠንጠረዥ 1፡- በዓይነ ምድር አማካኝነት የሚተላለፉ በሽታዎችና **የመከላከያ ዘዴዎች**

ተራ ቁጥር	የበሽታ አምጭ ተህዋሲያን ዓይነት	የበሽታው ዓይነት	መከላከያ ዘዴ
1	ቫይረስ	♦ ሔጠታይትስ /የጉበት በሽ□/ ወይንም በተለምዶ የወፍ በሽታ ♦ የልጅነት ልምሻ (ፖሊዮ) ♦ ወ.ዘ.ተ.	♦ መፀዳጃ ቤት ሠርቶ በአግባቡ በመጠቀም ♦ ከመፀዳጀ ቤት መልስ እጅን በንጹህ ውሃና ሣሙና በመታጠብ ♦ የውሃን ንጽህና በመጠበቅ ♦ በንጽህና የተዘጋጀ ምግብ በመመገብ
2	ባክቴሪያ	♦ የደም ተቅማጥ (ሽጌሎሲስ) ♦ የአንጀት ተስቦ	

3	ኘሮቶዞዋ	♦ አሜባ ♦ ጃያርዲያ ወ.ዘ.ተ.	♦ በጥሬነታቸው የሚበሉ አትክልቶችን በሚገባ ማጠብ ♦ ሥጋን አብስሎ በመመገብ ♦ በባዶ እግር አለመሄድ (ጫማ ማድረግ የመንጠቆ ትል ለመከላከል) ♦ ንፅህናቸው ባልተ□በቀ □ሃ አለመታጠብና አለማጠብ ♦ □በሽ□□ ምልክቶች ሲ□□ ወደ አቅራቢያ የጤና ተቋም በመሄድ ወዲያውኑ መታከም
4	የአንጀት ጥገኛ ትላትሎች	♦ ወስፋት ♦ የመንጠቆ ትል ♦ የኮሶ ትል ወዘተ ♦ ቢልሀር□□	

በአይነምድር አማካኝነት የአካባቢ መበከልና መዛመቻ መንገዶቹ፣

መፀዳጃ ቤት ባለመጠቀም የሚመጡ የጤና ችግሮችና በአይነ ምድር አማካኝነት የሚተላለፉ በሽ□ዎች አይነ ም□ርን ከመፀዳጃ ቤት ውጭ በመፀዳዳት በሽታ አምጭ ተህዋሲያን በቀላሉ ከሰው ወደ ሰው፣ ከእንሰሳ ወደ ሰው በመተላለፍ የሰውን ልጅ በተለያዩ ተላላፊ በሽታዎች ተጠቂ እንዲሆን ያደርጉታል። ይህንንም ሁኔታ ከዚህ ቀጥሎ በተመለከተው የመተላለፊያ ሰንሰለት ማየት ይቻላል።

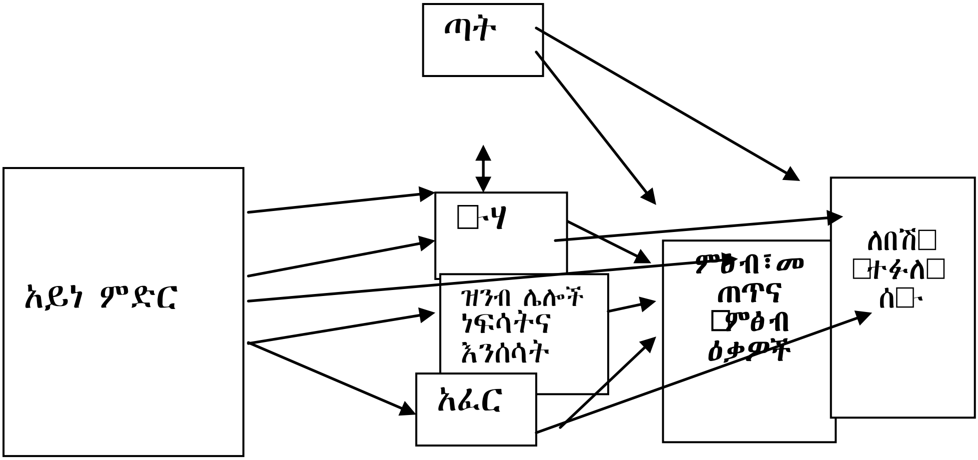

ሥዕል 1፡ በዓይነምድር ምክንያት የሚተላለፉ በሽታዎችን የመተላለፊያ ሠንሠለት የሚያሳይ ሥዕላዊ መፅለ□

ከላይ የተገለጹትን መተላለ□□ ሰንሰለቶች አንዳንዶቹን ቀዓሉ በ□ር□ር እንመልከት፣

- **በመፀዳጃ ቤት ከተጠቀሙ በኋላ እጅን ሳይታጠቡ በመመ□ብ □በሽታ ተጠቂ መሆን፣**

  አንድ ሰው ከተፀዳዳ በኋላ በተለያየ መንገድ አይነምድርን ሊነካ ስለሚችል ሳይ□□ብ በመመ□በ፣ □መመ□ቢ□ ዕቃዎችን በመንካት፣□ፀ ለ□ፀ በመፊባበዓ እንደ ኮሌራ፣ □□□□□□፣ ተቅማዓ፣ የአንጀት ትላትሎችና የመሣሰሉትን ከበሽተኛው ወደ ጤነኛ□ ሰ□ እንዲተላለፍ ያደርጋል፡፡

- **በበሽታ አምጭ ተህዋሲያን የተበከለ ውሀን ለመጠጥና ለልዩ ልዩ አገልግሎት በመጠቀም የበሽታ ተጠቂ መሆን፣**

  በተለያየ የአይነ ምድር ወለድ በሽታ ተጠቂ የሆነ ሰው ከውሃ ዳርቻ በሚፀዳዳበት ወቅት ውሀው በ□ር□ አማካይነት በበሽታ አምጭ ተህዋሲያን ስለሚበከል ከዚሁ

□ተቀ□□ን ውሀ በመጠጣት፣ወንዙ □ስዓ በመ□□ብ፣ ልብስ በማጠብና በመሳሰሉት ሁኔታዎች በተቅማጥ፣ በ□□□□□፣ በቢልሀርዝያና በሌሎች ውሃ ወለድ በሽታዎች ጤነኛው ሰው ተጠቂ ይሆናል::

➢በዝንብ አማካኝነት የበሽታ ተጠቂ መሆን፣

ዝንቦች የሚራቡት በሰው ዓይነምድር፣ በአዛባ፣ በፍግና በመሳሰሉት ላይ ሲሆን አይነ ምድርን ከመፀዳጃ ቤት ውጭ የትም ቦታ በምንፀዳዳበት ወቅት ዝንቦች አይነ ም□ሩ ላይ በማረፍ አሜባ፣ ኮሌራ ወዘተ የመሣሰሉትን በሽታ አምጭ ተህዋሲያን በሰውነታቸው በመሸከም ባልተከደነ ምግብና መጠጥ ላይ ተህዋሲያኑን በማራገፍ ጤነኛው ሰው ምግቡን ሲመገብ ለተለያዩ የአይነ ምድር □ለ□ በሽታዎች ተጠቂ እንዲሆን ያደርጉታል::

➢በአይነ ምድር ወለድ በሽታ አምጭ ተህዋሲያን በተበከለ አፈር ላይ በባዶ □ፅር በመሄ□ /በመፋለዓ/ □በሽ□ ተጠቂ መሆን፣

በመንጠቆ ትል የታመመ ሰው በየሜዳው በሚፀዳዳበት ወቅት የተህዋሲያኑ እንቁላል ከአይነ ምድሩ ፋር □□□ል:: እንቁላሉ የእድገት ደረጃዎቹን በአፈሩ ውስጥ ከጨረሰ በኋላ በባዶ □ፅር □ለ □ ማ በሚሄ□ □ጤነኛ ሰው ቆዳ ሰርስሮ በመግባት ለበሽ□ □ዳረፋል::

በአጠቃላይ መፀዳጃ ቤት ባለመጠቀም እና አይነ ምድርን ከመዳጃ ቤት ውጭ በመፀዳዳት እንደ አሜባ፣ የአንጀት ተስቦ፣ □□ም ተቅማዓ፣ ኮሌራ፣ የመንጠቆ ትል፣ ቢልሀር□□፣ ኮሶ፣ ወስፋት ወዘተ. በሽታዎች ከሰው ወደ ሰውና ከእንሰሳ ወደ ሰው ይተላለፋሉ::

የመፀዳጃ ቤት ጠቀሜ□

በአግባቡ በተደራጀ መፀዳጃ ቤት መጠቀምና ዐይነ ምድርን በ□□ጃ□ □ስዓ እንዲቀበር ማድረግ የሚከተሉት ጥቅሞች አሉት::

- ሰዎች ከአይነ ምድር ጋር ንክኪ እንዳይኖራቸው □□ርፉል፣
- በአይነ ምድር አማካኝነት አፈር፣ ውሃ፣ አ□ር፣ እንሰሳትና አትክልት እንዳይበከሉ ይከላከላል፣
- ዝንቦች አይጦችና ሌሎችም ነፍሣት ከአይነ ምድር ፉር እንዳይነካኩና እንዳይራቡ ያደርጋል፣
- መዓ□ ሽ□ን በማስወገድና የአካባቢ ስነ- ውበትን ለመ□በቅ □ረ□ል::
- መፀዳጃ ቤት ሰርቶ መጠቀም የሥልጣኔ ምልክት ነው::

በዓይነ ምድር አማካኝነት የሚተላለፉ በሽታዎችን ለመከላከል የመፀዳጃ ቤት አዘጋጅቶ መጠቀም አስፈላጊ መሆኑን ከሚከተለው ሰንሰለት ማየት ይቻላል::

ሥክል 2:- በዓይነምድር አማንኝነት በሽታዎችን ለመከላከል የመጸዳጃ ቤትጠቀሜታን የሚያሳይ መግለጫ፣

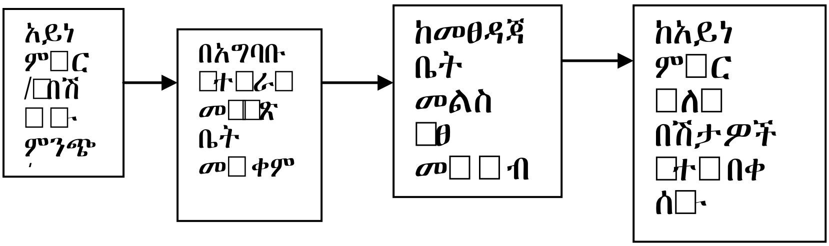

4.8. የመጸዳጃ ቤት ዓይነቶች፣ አደረጃጀት፣ አጠባበቅና አጠቃቀምን በተመለከተ፣

4.8.1 **የመፀዳጃ ቤት ዓይነቶች ሁለት ሲሆኑ እነሱም:-**

ሀ/ ደረቅ መፀዳጃ ቤት
ለ/ በውኃ ግፊት የሚሰራ መፀዳጃ ቤት ናቸው::

ሀ. የደረቅ መፀዳጃ ቤት ዓይነቶች:-

ከሣይንስና ቴክኖሎጂ ዕድገት አንፃር በተለያዩ ሃገሮች ብዙ ዓይነት ደረቅ መፀዳጃ ቤቶች ያሉ ሲሆን በሃገራችን አገልግሎት በመስጠት ላይ ያሉት የሚከተሉት ናቸው::

- ቦይ መሰል ጊዜያዊ መፀዳጃ ቤት / Trench Latrine/
- የተለምዶ የጉድጓድ (□ረቅ)መፀዳጃ ቤት
- ሳኒቴሽን ፕላት ፎርም መፀዳጃ ቤት/□ተሻሻለ የመፀዳጃ ቤት/
- ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት (ቪ.አ□.□)

ለ. በውሃ ግፊት የሚሰራ መፀዳጃ ቤት:-
አንድ ዓይነት ሆኖ ከላይ እንደተገለፀው በውኃ ግፊት ይሰራል::

4.8.2. የመጸዳጃ ቤት አደረጃጀት
የመፀዳጃ ቤትን በሦስት የአገልግሎት ደረጃዎች ማዘጋጀት ይቻላል::

ሀ/ ለግልና ለጋራ አገልግሎት፣

- የግል መፀዳጃ ቤት ማለት አንድ ቤተሰብ ለግሉ ሠርቶ የሚጠቀምበት ማለት ነው::
- የጋራ መፀዳጃ ቤት ማለት ከአንድ ቤተሰብ በላይ ለሆኑ በኀብረት ተዘጋጅቶ የሚጠ ቀሙበት ማለት ነው::

ለ/ ለሕዝብና ለተቋሞች የሚያገለግል የመፀዳጃ ቤት:-

- የሕዝብ መፀዳጃ ቤት ማለት በከተሞች ውስጥ ወይም ኅብረተሰብ ተሰብስቦ በሚኖርባቸው አካባቢዎች

ተሰርቶ ለሕዝብ አገልግሎት የሚሰጥ መፀዳጃ ቤት ማለት ነው::

- የተቋሞች መፀዳጃ ቤት ማለት ትምህርት ቤቶች፣ ማሰልጠኛ ድርጅቶች፣ ወታደራዊ ካምፖች፣ ፋብሪካዎችና ወዘተ መፀዳጃ ቤት ማለት ነው::

ሐ/ ለድንገተኛ የሕዝብ መሰብሰቢያ ጊዜያዊ መፀዳጃ **ቤት:-** / Trench Latrine/

በጦርነት፣ ድርቅ፣ መሬት መንቀጥቀጥ፣ በወረርሽኝ፣ በሠፈራና ዘመቻ ወዘተ. አደጋዎች ምክንያት በጊዜያዊነት ለሚሰባሰቡ የኅብረተሰብ ክፍሎች የሚደራጅ ጊዜያዊ መፀዳጃ ቤት ነው::

4.8.3. የመጸዳጃ ቤት መሥሪያ ቦታ አመራረጥ:-

የመፀዳጃ ቤት መሥሪያ ቦታ ምርጫ ሲሰራ በታቀደው መፀዳጃ ቤት ዓይነትና በተ□ቃሚ□ መጠን ይወሰናል::

ለግልና ለጋራ የሚውል መፀዳጃ ቤት ቦታ አመራረጥ:-

- ለመጠጥና ለምግብ አገልግሎት ከሚውል ከማንኛውም ዓይነት የውሃ መገኛ ቢያንስ 30 ሜትር ርቀት ኖሮት ከውሃ መገኛ አካሉ በስተግርጌ እንዲሆን ማድረግ፣
- በጤንነት ላይ ችግር እንዳይፈጠርና ምቾት እንዳይቀንስ የነፋስ አቅጣጫውን በማጥናት ከመኖሪያ ቤት ቢያነስ 6 ሜትር ርቀት ላይ መሥራት /የሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት ከሆነ ከዚህ ባነሰ ርቀት ሊሰራ ይችላል/::
- ጥልቀቱ የከርሰ ምድር ውኃን እንዳይበክል ጥንቃቄ ማድረግ፣

- መፀዳጃ ቤት ለመሥራት ከአጥር 1 ሜትር መራቅ አለበት
- መፀዳጃ ቤት ለመሥራት ከአጐራባች ሽንት ቤት 1.5 ሜትር መራቅ አለበት፡፡
- መፀዳጃ ቤቱ ነፋስ እንደልብ ሊዘዋወር በሚችልበት አካባቢ መሠራት አለበት፣
- የተሰራው ሲሞላ ሌላ ለማዘጋጀት እንዲቻል ቦታ መኖሩን ማረጋገጥ፣

ለሕዝብና ለተቋሞች አገልግሎት የሚውል መፀዳጃ ቤት ቦታ አመራረጥ፣

- ለግልና ለጋራ የሚውል መፀዳጃ ቤት ቦታ አመራረጥ ላይ የተጠቀሱ ነጥቦች እንደተጠበቁ ሆነው፣ ተጠ ቃሚው መፀዳጃ ቤቱን በቀላሉ ማየትና መጠቀም በሚችልበት አመቺ ቦታ ማድረግ፣
- ለወደፊቱ ተጨማሪ መፀዳጃ ቤት ለማዘጋጀትና ሲሞላም በቀላሉ ለማስመጠጥ፣ አመቺ መተላለፊያ መንገድ መኖሩን ማረጋገጥ፣
- ከተቻለ ለመፀዳጃ ቤቱና ለተጠቃሚው ንጽህና መጠ በቂ ያ የሚሆን ውኃ በአቅራቢያው መኖሩን ማረጋገጥ፡፡

4.8.4. የመጸዳጃ ቤት ቴክኖሎጂ አመራረጥ፣

የሚሰራው የመፀዳጃ ቤት ዓይነትና ጥራት የሚወሰነው በአሰሪው የኢኮኖሚ አቅም ሁኔታ ቢሆንም በአማራጭ ደረጃ በአሁኑ ወቅት በሀገራችን ውስጥ ከሚያገለግሉት የመፀዳጃ ቤቶች ከጊዜያዊ መፀዳጃ ቤት የተለምዶ መፀዳጃ ቤት የተሻለ ሲሆን ከተለምዶ መፀዳጃ ቤት ደግሞ የሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት በጣም የተሻለ ነው፡፡ ምክንያቱም፡-

- መጥፎ ሽታን ለማስወገድ ስለሚችል፡-

- ዝንቦችና ሌሎች በራሪ ነፍሳት ስለማይራቡና ከገቡም በኋላ ከጉድጓድ መውጣት ስለማይችሉ እና እዚያው ስለሚሞቱ፣
- ቤት ውስጥ መሥራት ስለሚቻል እና የቦታ ጥበት ላለበት አካባቢ ተስማሚ ስለሚሆን ነው::

የገንዘብ አቅም እና ዕውቀት ከፈቀደ በውሃ ግፊት የሚሰራው መፀዳጃ ቤት ከማንኛውም ዓይነት የተሻለ ነው::

4.8.5. የመጸዳጃ ቤት ቅርጽና ይዘት፣

የመፀዳጃ ቤት ቅርጽ:-

ሀ) ክብ፣

ለ) አራት ማዕዘን አራት ትይዩ ጎኖች እኩል፣

ሐ) ሁለት ትይዩ ጎኖች እኩል፣

4.8.6. የመጸዳጃ ቤት አሠራር እና የሚሰሩ ዓይነቶች፣

የመጸዳጃ ቤት አሠራርን በተመለከተ በሃገራችን በጥቅም ላይ የዋሉት ዋና ዋናዎቹ የመፀዳጃ ቤት ዓይነቶች የሚከተሉት ናቸው:-

- በ□ መሰል □□□ዊ መፀዳጃ ቤት
- የተለምዶ መፀዳጃ ቤት፣
- ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት፣
- በውሃ ግፊት የሚሰሩ የመጸዳጃ ቤት አይነት ናቸው::

ሀ. የተለምዶ መፀዳጃ ቤት፣

በሀገራችን በከተማም ሆነ በገጠር አካባቢዎች ጉድጓድ ቆፍረው ርብራብ አድርገውና ከለላ አበጅተው የሚጠቀሙበት አይነት መፀዳጃ ቤት ነው::

የተለምዶ መፀዳጃ ቤት አሠራር፣

- እንደ አፈሩ ፀባይ የጉድጓድ አቆፋፈር ይለያያል፣ የመደርመስ ፀባይ ያለው አፈር ከሆነ ክብ ከታች ጠ

በብ ብሎ ወደ አፉ ሰፋ ማለት አለበት /በ ”V” ቅርጽ መቆፈር/፣

- የጉድጓዱ ቁፋሮ እንዳበቃ ለፀሐይ ብርሃንና ለድርቀት እንዳይጋለጥ መከደን ተሰነጣጥቆ እንዳይደረማመስ ይረዳል፡፡
- በደረቅ ግንብ ከታች ወደ ላይ መገንባትና በጉድጓዱ አፍ አካባቢ 50 ሣ/ሜትር ስፋት ከ50-75 ሣ.ሜ. ጥልቀት ከ20 - 40 ሣ.ሜ. ከመሬት ከፍ በማድረግ ከተቻለ በስሚንቶ ግንብ መሠረት በመሥራት ማሰር ያስፈልጋል፣
- ከላይ የተጠቀሰው የማይቻል ከሆነ የጉድጓዱን ግድግዳ በእንጨትና በማገር በመደገፍ እንዳይደረመስ ማድረግ ይቻላል፡፡ ለዚህ አገልግሎት የሚውለውን እንጨት በተቃጠለ ዘይት መቀባት እንጨቱ በምስጥና በአፈር እንዳይበላና እንዳይበሰብስ ይረዳል፡፡

የወለል አካል፡-

- ወለል አቅም በፈቀደ ቁሳቁስ ይሰራል ማለትም ለርብራብ የሚያገለግል ከእንጨት፣ ከሲሚንቶ፣ ከጣውላ ወዘተ. ማዘጋጀት ይቻላል፣
- የተለምዶ መፀዳጃ ቤት ወለል ሲሰራ አይነምድርን በትክክል የተቆፈረ ጉድጓድ □ስዓ ለማሰወገድ የሚያስችል ዓይነምድር መግቢያ ቀዳዳ በስተቀር በወለሉ ላይ ክፍተት መኖር የለበትም፣ በዚህ መልክ በተሰራ መፀዳጃ ቤት ላይ የሽታ ማስወገጃ ቱቦ በመግጠም ማሻሻል ይቻላል፡፡

የዓይነምድር መግቢያ ቀዳዳ

- **የዓይነ ምድር መግቢያ ቀዳዳና የ□ፅር መር□ጫ አሠራር**

ከላይ በወለሉ የተገለጸው የዓይነ ምድር ማስገቢያ ቀዳዳ እንደተጠበቀ ሆኖ ቁጢጥ ለማለት እንዲያመችና ብርሃን በሌለበት ሠዓት ሰዎች ያለሥጋት እንዲጠቀሙ

ለማድረግ ከፍታቸው 5 ሳ.ሜ እና ርዝመታቸው 30 ሳ.ሜ /አንድ ስንዝር ተኩል/ የሆነ የተጠረቡ እንጨቶች ወይም ጠፍጣፋ ድንጋዮችን በማስቀመጥ መሥራት ይቻላል፣

የዓይነምድር መግቢያ ቀዳዳ ክዳን፡-

- ቀዳዳውን መሸፈን የሚችል ባለእጀታ መክደኛ ማዘጋጀት፣
- ጉብታ (Mound) ጎርፍ ወደ ጉድጓድ እንዳይገባ ከመሬት ከ20-40 ሣ.ሜ. ከፍ አድርጎ በተዳፋት በሲሚንቶ ወይም በአፈር ዙሪያውን መጠቅጠቅ፣

የጎርፍ ቦይ፣

- በመፀዳጃ ቤቱ ዙሪያ ለጎርፍ ማስ□□ጃ ቦይ ማዘጋጀት፣

ከለላ ወይም ግድግዳ፣

- በአካባቢው በሚገኝ ቁሳቁስ ማለትም ከጭራሮ፣ ቀርከሃ፣ ሸንበቆ፣ እንጨት፣ ጭቃ፣ ብሎኬት፣ ሸክላ፣ ስሚንቶ፣ ድንጋይ፣ ቆርቆሮ ወዘተ. ማዘጋጀት ይቻላል፣

ጣሪያ ፣

ለዝናብና ለፀሐይ መከላከያ በአካባቢው በሚገኝ ቁሳቁስ ማለትም ቀርከሃ፣ ድርቆሽ፣ ሸክላ፣ ቆርቆሮ ወይም ሌላ ማልበስ ይቻላል፡፡

በር፣

የከለላው ሥራ እንደተጠናቀቀ በአካባቢው ከሚገኝ ቁሳቁስ በር አዘጋጅቶ መግጠም፣

የእጅ መታጠቢያ

ሰዎች ከተፀዳዱ በኋላ መታጠብ እንዲችሉ የእጅ መታጠቢያ ከመጸዳጃ ቤቱ አጠገብ ከተቻለ በቧንቧ መስመር የተዘረጋ ሆኖ ይህ የማይቻልበት አካባቢ

ከሸክላ፣ ከቅል፣ ከቀለም ቆርቆሮ እና ጀሪካን ሰርቶ አዘጋጅቶ መጠቀም::

ለ. ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት፣

ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት የሽታ ማስወገጃ ቱቦ ያለውና ከመፀዳጃ ቤቱ የሚወጣውን ማንኛውንም ሽታ ከፍ ብሎ ወደ አየር ስለሚያንሳፍፍ መፀዳጃ ቤቱ ሽታ እንዳይኖረው የሚያደርግ አሰራር ነው::

ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት በተለያዩ አካባቢዎች እንደቦታው ሁኔታና እንደአፈሩ ፀባይ ሊሰራ ይችላል:: ይኸውም:-

1. የቦታ ጥበት ላለበቸው፣
2. የአካባቢው መሬት ጠንካራና የማይደረመስ ከሆነ፣
3. የአካባቢው መሬት መካከለኛ ጥንካሬ ያለው ከሆነ እና
4. የአካባቢው መሬት የሚደረመስ ከሆነ::

ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት ከዚህ ቀጥሎ የተዘረዘሩትን መመሪያዎች ተከትሎ ከተዘጋጀ ቀደም ብሎ ከተጠ ቀሱት የመፀዳጃ ቤት ዓይነቶች ጥቅም በተጨማሪ የሚከተሉት ጥቅሞች ይኖሩታል:-

- መጥፎ ሽታ አይኖረውም፣
- ዝንቦች አይራቡበትም፣ ጉድጓዱ ውስጥ የሚገቡትን እንዳይወጡ ስለሚያደርግ እዚያው ይሞታሉ፣
- በልጆችም ሆነ በአዋቂ ላይ አደጋ አያስከትልም፣
- በውኃ ከሚሰራ መፀዳጃ ቤት ጋር ሲነፃፀር ወጪውም ሆነ አሰራሩ በጣም ቀላል ነው፣

ለንጽህና አጠባበቅም አመቺ ነው::

1. የቦታ ጥበት ላላቸው አካባቢዎች፣

የመፀዳጃ ቤት መሥሪያ ቦታ አመራረጥን መመሪያ ተከትሎ ጥልቀቱ 2 ሜትር፣ ስፋቱ 2 ሜትር የሆነ ባለ ሁለት ክፍል ሽታ አልባ ጉድጓድ መቆፈር፣

- ግድግዳውንና ውስጡን ለሁለት ክፍሎ መገንባት፣
- የውስጥ ወለሉን መገንባትና ግድግዳውን ጭምር ውኃ እንዳያስተላልፍ አድርጎ በሲሚንቶ መለሰን፣
- ለጉድጓዱ ክዳን የሚያገለግል ወለልና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ ማዘጋጀት፣
- በጉድጓዱ አፍ ስፋት ልክ የዓይነምድር መግቢያና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ መግጠሚያ ቦታ በሁለቱም ክፍል በመተው ወለሉን መግጠም፣
- የዓይነምድር መግቢያ እና የሽታ ማስወገጃውን ቱቦ በሁለቱም ክፍል መግጠም፣
- ከለላ ሰርቶ አንዱን የዓይነ ምድር ቀዳዳ አሽጎ በሌላው መጠቀም፣
- ሊሞላ 50 ሣ.ሜ. ሲቀረው አሽጎ አገልግሎት ላይ ያልዋለውን በመክፈት መጠቀም፣ ሁለተኛው ጉድጓድ ሲሞላ ቀድሞ የሞላውን ከፍቶ ወደ አፈርነት ወይም ወደ ማዳበሪያነት የተለወጠውን አውጥቶ ጉድጓዱን እንደገና መጠቀም በዚሁ ዓይነት በማለዋወጥ ለብዙ ጊዜ ጥቅም ላይ ማዋል ይቻላል፡፡

2. ጠንካራ አፈር ፀባይ ላለው አካባቢ

- በተመረጠው ቦታ ላይ የውስጥ ስፋቱ 1 ሜ. ጎኑ 1 ሜ. ውፍረቱ 12 ሣ.ሜ. የግንቡ ስፋት 50 ሣ.ሜ. የሆነ መሰረት /ሪንግ ቢም/ ማዘጋጀት ቅርጹ ክብ ወይም አራት ማዕዘን ሊሆን ይችላል
- መሠረቱ እንደደረቀ ከመሠረቱ ጋር 2 ሜትር ጥልቀት ጉድጓድ መቆፈር፣
- ወለልና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ መግጠም፣
- ከለላ ሠርቶ ጥቅም ላይ ማዋል፡፡

3. የአፈር ፀባይ መካከለኛ ጥንካሬ ላለው አካባቢ

- ከመሬት ወደ ውስጥ 50 ሣ.ሜ. ጥልቀት በ1 ሜትር ስፋት መቆፈርና መሰረት መሥራት፣

- ከ1 ሜትር ስፋት በመጠኑ ቀንሶ ወደታች 2 ሜትር መቆፈር፣
- ወለልና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ መግጠም፣
- ከለላ ሰርቶ መጠቀም፡፡

4. የአፈሩ ፀባይ የሚደረመስ ዓይነት ለሆነ አካባቢ
   - 2 ሜትር ጥልቀትና ስፋቱ 1 ሜትር የሆነ ጉድጓድ መቆፈር፣
   - ወለልና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ መግጠም እና
   - ከለላ ሠርቶ ጥቅም ላይ ማዋል፡፡
   - ከታች ጠበብ ከአፉ ሰፋ ብሎ ይሠራል (በ “V”) ቅር□
   - ከታች ጀምሮ እስከ ላይ ሙሉ በሙሉ መገንባት

ማሳሰቢያ

ከላይ የተገለጸው ጥልቀትና ስፋት እንደ መነሻ የሚወሰድ እንጂ ትክክለኛ ስፋትና ጥልቀቱ አንደ ቤተሰቡ ብዛትና በምን ያህል ጊዜ ማስመጠጥ እንደምንፈልግ መወሰን አለበት፡፡

የሽታ ማስወገጃ ቱቦ አሠራርና አገጣጠም

- ከአካባቢው ከሚገኝ ቁሳቁስ ማለትም ከቆርቆሮ፣ ፕላስቲክ፣ ሸክላ፣ ብሎኬት፣ ቀርቀሐ፣ በሸክላ ሠሪ የተሰራ ቱቦ ወዘተ. በ15 ሣ.ሜ. ዲያሜትር ማዘጋጀት፣
- ቁመቱ ከመፀዳጃ ቤቱ ጣሪያ በላይ 50 ሣ.ሜ. እንዲሆን አድርጎ መትከል፣
- የቱቦውን አፍ በወንፊት ፣ ፕላስቲክ፣ ቃጫ ወይም በሌላ ወንፊት መሳ□ ነገር መሸፈን፣ ይህም ከውጭ ቆሻሻ እንዳይገባና ከጉድጓዱ ውስጥ ዝንቦችና በራሪ ነፍሳት እንዳይወጡና እዚያው እንዲሞቱ ለማጥመድ ይረዳል፡፡

- ከተቻለ ቱቦው ሲገጠም ፀሐይ ሊያገኝ ወደሚችልበት አቅጣጫ አድርጎ ጥቁር ቀለም መቀባት ጠቃሚ ነው፡፡

ለተቋሞችና ብዙ ሰው ለሚጠቀምባቸው ቦታዎች ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት አደረጃጀት፣

- አስፈላጊውን መጠን ጉድጓድ መቆፈር እና የኢኮኖሚ አቅም በሚፈቅደው መሰረት የውስጡን ዙሪያ መገንባት፡፡ በተፈለገው የክፍል መጠን ውስጡን ከፋፍሎ መገንባት፣
- የዓይነምድር ቀዳዳ እና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ ቀዳዳ በወለሉ ላይ በማዘጋጀት ወለሉን መግጠምና ክፍሉን ከፋፍሎ ከለላ ሠርቶና የሽታ ማስወገጃ ቱቦ በየክፍሉ ገጥሞ ጥቅም ላይ ማዋል ይቻላል፡፡
- ለተቋም አገልግሎት የሚውል የሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት ላይ በቂ የሽታ ማስወገጃ ቱቦ መትከል፣ በተከፋፈሉት ክፍሎች የዓይነምድር መግቢያ ቀዳዳ ብርሃን እንዳይገባ ተጠንቅቆ መሥራትና ወለሉን ሊታጠብ ከሚችል ነገር መሥራት ሽታንና ዝንቦችን ለመከላከል ይረዳል፡፡

ማሳሰቢያ

- የመፀዳጃ ቤቱ ከለላ ሲሰራ በዓይነምድር መግቢያ ቀዳዳ አካባቢ ብርሃን እንዳይገባ መጠንቀቅና ጨለም እንዲል መደረግ አለበት፡፡
- ከላይ የተጠቀሱት መፀዳጃ ቤቶች በአንድ ቦታ ባለ2 ክፍል ጉደጓድ ቆፍሮ በማለዋወጥ ለረጅም ጊዜ መጠ ቀም ይቻላል፡፡

4.8.7. የመፀዳጃ ቤት አያያዝ እና አጠቃቀም፣

መፀዳጃ ቤት ከተሰራ በኋላ ክትትል እያደረጉ ንጽህናውን መጠበቅና በአግባቡ መጠቀም ያስፈልጋል፣ ይህ ካልሆነ ለተፈለገለት ዓለማ መዋሉ ቀርቶ በጤንነት ላይ ችግር የሚያስከትልበት ሁኔታ ይፈጠራል:: ሽታ አልባ መፀዳጃ ቤት ለግልና ለተቋሞች ማዘጋጀት ይቻላል::

ሀ. የመፀዳጃ ቤት አያያዝ፣
የእስላቡ (Slab) የወለሉ ንጽህና፣

- ወለሉ /እስላብ/ ከመጀመሪያው ለንጽህና አጠባበቅ እንዲያመች ውኃ ወደ ቀዳዳው እንዲገባ አድርጎ መሥራት፣
- ዘወትር እየተከታተሉ ማፅዳትና ተገቢውን ጥገና ማድረግ::

የግድግዳው ንጽህና:-

- ግድግዳው አቅም ከፈቀደ ከ60 ሣ.ሜ. እስከ 1 ሜትር ሊታጠብ በሚችል ሁኔታ መዘጋጀት አለበት፣
- በማንኛውም ዓይነት ቁሳቁስ የተዘጋጀ ግድግዳ ዘወትር ተከታትሎ ማጽዳት ያስፈልጋል::

ለ. የመፀዳጃ ቤት አጠቃቀም ፣

1. ዓይነምድር በቀዳዳ እንዲገባ በመርገጫው አማካኝነት አቀማመጥ ማስተካከል፣
2. ሕፃናት በአካባቢውና በወለሉ ላይ እንዳይፀዳዱና እንዳይጫወቱ ማስተማርና መከታተል፣
3. መፀዳጃ ቤቱ ዘወትር መጠረጉንና መታጠቡን ማረጋገጥ፣
4. ከመጸዳጃ ጉድጓዱ ውስጥ ከዓይነምድርና ከሽንት ሌላ የቤት ቆሻሻ አለመጨመር፣

5. ከተፀዳዱ በኋላ ለንጽህና የሚገለገሉባቸው ነገሮች ጠጣርና በቀላሉ የመጸዳጃ ቤቱን ጉድጓድ የሚሞሉ መሆን የለባቸውም / የቆሻሻ ማጠ ራቀሚያ ቅርጫት አጠገብ ማስቀመጥ ያስፈልጋል፡፡
6. ማንኛውም የመፀዳጃ ጉድጓድና የፍሳሽ ማጣራቀሚያ ሊሞላ 50 ሣ.ሜ. ሲቀረው መድፈን ወይም እንዲመጠጥ መደረግ አለበት፡፡
7. በመጸዳጃ ቤት ከተጸዳዱ በኋላ እጅን በውሃና በሳሙና ሙልጭ አድርጎ መታጠብ

4.9. ሠርቶ ማሳያ ዘዴ መጠቀም፣

- ❖ ህብረተሰቡ በቀላሉ አይቶ ስለ መፀዳጃ ቤት አሠራር ሊረዳ በሚችልበት አማካይ ቦ□ ሰርቶ ማሳያ በመሥራት ቤተሰቦች በራሳቸው እንዲሠሩ ማስቻል፣
- ❖ በቤተሰብ ደረጃ መፀዳጃ ቤት በጋራ ሰርቶ በማሳየት አጐራባች ቤተሰቦች የራሳቸውን መፀዳጃ ቤት ሰርተው እንዲጠቀሙ ማስቻል፣

4.10. ልም□ ል□ው□ዓ

- ❖ **በቀበሌ □ረጽ**

  ዓሩ □ሠሩ ቀበሌዎች ላልሠሩ ቀበሌዎች ልምዳቸውን ማካፈል፣

- ❖ **በቤተሰብ □ረጽ**

  ዓሩ መፀዳጃ ቤት ሠርተው በአግባቡ የሚጠቀሙ ቤተሰቦችን እንደ አርአያ መጠቀምና ሌሎች ከነሱ ልምድ እንዲቀስሙ ማ□ረፅ፣

- ❖ **በጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች □ረጽ**

በፓኬጁ ስኬታማ የሆኑ የጤና ኤክስቴንሽን ሠራተኞች ስኪታማ ላልሆኑ የነሱን ተሞክሮ ማካ□ል::

4.11. ማነቃቂያ ዘዴዎችን መጠቀም፣

❖ በፖኬጁ ጥሩ ተሳትፎና እንቅስቃሴ ላደረጉ ቤተሰቦች የማነቃቂያ ስጦታዎች መስጠት፣
- የምስክር ወረቀት ፣
- የመሥሪያ ቁሳቁስ / በአካባቢው በቀላሉ የሚገኝ/ ፣
- በስብሰባ ላይ እንደ ምሳሌ መጥቀስ ወዘተ.፣

4.12. አካባቢያዊና ሕጋዊ ደንቦችን መጠቀም፣

❖ የአካባቢያዊ ሕጐችን - ከመንግሥት ሕግና ደንቦች ጋር አጣጥሞ መሥራት፣

❖ የአካባቢው ነዋሪ በጋራ በሚወስነው መተዳደሪያ ደንብ እንዲያወጡ ማድረግ፣

4.13. ክቅ□ መተፅበር፣

❖ የወጡትን የሥራ እቅዶች በሳምንት፣ በወር፣ በዓመት ወዘተ በመከፋፈል ተግባራዊ ማድረግ

5. የሚጠበቁ ውጤቶች፣

የመጸዳጃ ቤት አስፈላጊነት፣ አሠራር፣አጠቃቀምና አያያዝ በአግባቡ በመተግበር የሚጠበቁ ውጤቶች

- የፓኬጁ ኘሮግራም አስፈጻሚዎች ስለሚሠሩበት አካባቢ በቂ መረጃና እውቀት ይኖራቸዋል፣
- በመፀዳጃ ቤት አያያዝና አጠቃቀም ላይ ከዕቅድ ማውጣት እስከማስፈፀም ድረስ የህብረተሰቡ ተሳትፎና ልም□ □□በራል፣

- ስልጠና በመስጠት ለፓኬጁ ሠራተኞች □ፉ□ □ሚሰ□· ተጨማሪ የህብረተሰብ ክፍሎች ይፈጠራሉ፣
- የቅንጅታዊ አሠራር ባህል □□ብራል፣
- በመፀዳጃ ቤት አሠራር፣ አያያዝና አጠቃቀም ላይ □ህብረተሰቡ እውቀትና ክህሎት ይዳብራል፣
- ህብረተሰቡ ከመፀዳጃ ቤት መልስ □□ፀ መ□□ብ ልምድን ያዳብራል::
- የአካባቢው አፈር፣ ውሃ፣ እንሰሳትና እፅዋት እንዳይበከሉ ያደርጋል፣
- ህብረተሰቡ በቀላል ወጭና ጉልበት በአግባቡ የተሰራ መ□□ጽ ቤት በመጠቀም በዓይነምድር አማካኝነት □ሚተላለ□ በሽታዎችን ያስወግዳል፣
- ሰዎች ከሰዎች እውቀትና ልምድ በመቅሰም በራሳቸው ተነሳሽነት የሚፈለግባቸውን ሥራ ያከናውናሉ፣

6. አጭር የመልዕክት ማስተላለፊያ ዘዴዎች፣

6.1. መልዕክት ማስተላለፊ□ ሥፍራዎች፣

- ቤት ለቤት ጉብኝት በማድረግ /በቤተሰብ ደረጃ/፣
- ሞ□ል ቤተሰብ መ□ቀም፣
- በትምህርት ቤቶች፣
- በእምነት ቦታዎች /ቤተክርስቲያንና መስጊ□/
- በባሕላዊ ተቋማት /□□ር፣ ክቁብ □□ተ../
- በልማት ጽ/ቤቶች
- በሕዝባዊ ስብሰባዎች::
- በወጣቶች ማዕከል

6.2. የመልዕክት ማስተላለፊያ መንገዶች

- ሰው ለሰው /አንድ ለአንድ/ በመነጋገር፣
- ስብሰባ በማካሄድ /ትልልቅ ስብሰባ/፣
- በቡድን ስብሰባ በማካሄድ፣

- ሠርቶ ማሳያ በመጠቀም፣
- በድራማ፣ በዘፈን፣ በግጥም፣ በተረትና ምሳሌ፣
- በኤግዝቢሽን፣
- በክብረ በዓላት ልዩ ልዩ ዝግጅቶችን በማቅረብ፣
- ቴኘሪኮር□ር በመ□ቀም፣
- በፖስተር፣ በበራሪ ጽሁፎችና በመጽሔት፣
- ጋዜጣ፣ ሬዲዮና ቴሌቭዥን የመሳሰሉትን በአካባቢው የሚገኙ የብዙሃን መገናኛ ዘዴዎችን በመ□ቀም፣
- ተንቀሳቃሽ የጤና ትምህርት መስጫ መሣሪያ በመ□ቀም፡፡

6.3. የሚተላለፉ መልዕክቶች

በፓኬጁ ውስጥ የተካተቱትን ዝርዝር ተግባራት መሠረት በማድረግ የሚፈፀም ሲሆን ሂደቱም እንደሚከተለው ይሆናል ፡-

ሀ. መረጃ ማሰባሰብ
ለ. እቅድ ማውጣት
ሐ. ስልጠና መስጠት
መ. ጠኬጆችን ማስተዋወቅ
ሠ. ጉብኝት ማካሄድ
ረ. ድጋፋዊ ክትትልና ቁጥጥር ማድረግ ወዘተ. ናቸው፡፡

7. በመፀዳጃ ቤት ፓኬጅ ላይ ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮችና የመፍትሔ ሃሳቦች

7.1. ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮች

- ባህላዊ ልማዳዊ ተፅዕኖዎች
  - ሜዳ /ጫካ/ ላይ መፀዳዳትን እንደ ጥሩ አየር ማፅኛ አድርጎ መቁጠር /መቀበል/፣
  - መፀዳጃ ቤት መጠቀምን መፍራት /መጥላት/፣
  - በዓ ሩ ሁኔታ ባልተሠራ መፀዳጃ ቤት የሚፈጠርን ሽታ መጥላት፣
- በአካባቢው ለመሥሪያ የሚያገለግሉ ማቴሪያሎች እጥረትና በቅርበት ያለመገኘት፣
- ከመስተዳድር አካላትና ሌሎች ማህበራት ድጋፍ /ትኩረት/ ማጣት፣
- ሠራተኛ□ በሌላ ተጨማሪ ሥራዎች ልትወ□ር መቻል።
- □ቦታ ጥበት መኖር
- የቤት አከራዩች ችግር

7.2. መፍትሔዎች

- ህብረተሰቡን ጎጅ ከሆኑ ልማዳዊ አመለካከት ለማላቀቅ ተከታታይነት ያለው ቅስቀሳና ትምህርት መስጠት፣
- አማራጭ ቁሳቁሶችና ዘዴዎች በመጠቀም መሥራት፣
- በፓኬጁ ላይ አስተዋፅኦ የሚያደርጉ የመሥተዳድር አካላትም ሆነ ሌሎች ድርጅቶች የፓኬጁን ጠቀሜታ ተከታታይነትና ጥልቀት ባለው ቅስቀሳና ትምህርት በመጠቀም አመለካከታቸውን መቀየር፣

- □ሠራተኛውን የሥራ ተነሳሽነት ማሳደግ፣
    - በአጫጭር ስልጠናዎች፣ ሴሚናሮች፣ አውደ ጥናት፣
    - ልምድ ልውውጦች ወዘተ፣
    - □ሞራል ድጋፍ በመስጠት፣
    - እድገተና የመሣሠሉትን በመስጠት፣
- ሠራተኛው ሙሉ ጊዜውን ለፓኬጁ ሥራ እንዲያውል ማድረግ፡፡
- የጋራ የመፀዳጃ ቤት እንዲጠቀም ማድረግ
- □ተሻሻለ መፀዳጃ ቤት መጠቀም

8. ክትትልና ግምገማ

8.1. ክትትል

በክትትል ወቅት የሚከተሉትን ነጥቦች መለየት □ስ□ልፋል፡፡

- መፀዳጃ ቤት ሠርተው የተጠቀሙ ቤተሰቦችና ተቋማት ብዛት፣
- የተሟላ የመፀዳጃ ቤቶች አሠራር /ወለሉ፣ ፅ□ፅ□□፣ በሩና የጣራ ክዳኑ የመቀመጫ ቀዳዳው ስፋትናክዳን/ ያላቸው ቤተሰብና ተቋማት ብዛት፣
- ንጹህ የሆነ መፀዳጃ /የወለሉና ዙሪያው ዓይነ-ምድርና ሽንት የሌላቸው ቤተሰቦችና፣ መስሪያ ቤቶችና ተቋማት ብዛት፣
- ከሕፃናት ዓይነ/ምድር ነፃ የሆነ ፅቢ ያላቸው ቤተሰብ ብዛት፣
- □ተለም□ መፀዳጃ ቤቱ ከማዕድ ቤትና ከውሃ መ□ኛዎች በተገቢው ርቀት ላይ የሆነ ያላቸው ቤተሰብ ብዛት፣
- መፀዳጃ ቤቱ አለመሙላት /ከ50 ሳ.ሜ ያላነሰ ጥልቀት መኖር/

- በመፀዳጃ ቤቱ አጠገብ የእጅ መታጠቢያ ውሃና ሳሙና ያላቸው ቤተሰቦችና ተቋማት ብዛት፣
- ነባር መፀዳጃ ቤቶችን ዓይነትና አሠራር አሻሽሎ የሚጠቀሙ ቤተሰቦችና ተቋማት ብዛት፣
- ስለ መፀዳጃ ቤት አስፈላጊነት፣ አሠራርና አያያዝ ትምህርት የተሠጠው ሰው ብዛት ወንድ፣ ሴት፣
- መፀዳጃ ቤት አስመልክቶ በሥራ ላይ የዋሉ የትምህርት መርጃ መሣሪያዎች ዓይነትና ብዛት::

8.2. ዕም□ማ

በግምገማ ወቅት የሚከተሉትን ነጥቦች መለየት □ስ□ልፋል::

- የመጸዳጃ ቤት አሰራር፣ አየያዝና አጠቃቀም ግንዛቤያቸው ያደ□ ቤተሰቦች ብዛት መጨመር
- በቤተሰብና በተቋማት ውስጥ ደረጃቸውን የጠበቁ የመጸዳጃ ቤቶችን ብዛት መጨመር ፣
- የመጸዳጃ ቤት ተጠቃሚ ቤተሰብን ብዛት መጨመር ፣
- የተሟላና ደረጃውን የጠበቀ የመጸዳጃ ቤት ግንባታና አጠቃቀም በማሳደግ ከዓይነ ምድር ጋር በተያያዘ ሁኔታ የሚከሰቱ በሽታዎችን ቁጥር፣ ስርጭትና የሚያስከትሉትን ጉዳት መቀነስ ወዘተ::

8.3. የክትትልና ግምገማ ዓ ቅም

- ከባለድርሻዎች ጋር ለመወያየትና ውሳኔ ለማስተላላፍ፣
- የማሻሻያ ወይም ማስተካከያ አርምጃዎችን ለመውሰድና ለመጠቀም፣
- ጥሩ ተሞክሮና ልምድ እንዲሁም የባህሪና የተግባር ለውጦችን ለመለየት የፕሮግራም ሽፋን ለማሳደግ መጠቀም ወዘተ ናቸው።

8.4. □ተ□ኘ ተሞ□ሮ (lessons Learned)

- የተገኙ ጠንካራ ጎኖች፣
- የተገኙ ደካማ ጎኖች፣
- የተከናወኑ ተግባራትና በህብረተሰቡ ጤና ላይ ያስከተሉት ለውጥ፣
- ያጋጠሙ ችግሮች፣
- ችግሮችን ለመፍታት የተወሰዱ የመፍትሔ እርምጃዎች።